

NULLINDATE KIRJANDUS JA KRIITIKA: KAS TÕESTI 0:0?

Nüpli XVII kirjanduse kevadkool

Nüpli XVII kirjandusteaduse kevadkooli peeti 2.–3. juulini 2010. Tavapäraselt toimus see Vana-Otepääl Gustav Wulff-Õie majamuuseumis, mille loomisest Eesti Kirjandusmuuseumi filiaalina möödus tänavu 50 aastat. Sündmust

tähistati majamuuseumi ja kevadkoolide ajaloo teemalise modernse ekspositsiooni avamisega.

Kevadkooli teema kasvas välja eelmise, 2009. aasta kevadkooli lõpusessiooni „Kirjandusajaloo värsked rõhud”

arutelust viimase kümnendi ehk nn nullindate kirjandusloo kirjutamise üle.¹ Tõuke tänavu just sel teemal arutleda andis ka 2009. aasta sügisel ajakirjas Looming alanud mõttevahetus nullindate kirjanduse üle.² Niisiis oli lähtekohaks tõdemus, et viimase kümnendi kirjandust pole piisavalt lahti mõtestatud, veel vähem on seda aga nullindate kirjanduse positsioon kirjandusloo ja kaanoni suhtes. Kas üldse saab rääkida ühtsest kirjandusloost või ongi kirjandusprotsess hägus, eri suundadesse valguv? Või on juba lähenemisviis vale, võib-olla ei saagi kirjanduslugu kümnendite kaupa vaadelda ja milline ülesanne on siin kriitikal? Kevadkoolis püüti leida neile küsimustele vastuseid, „kaardistada” uuema kirjanduse tunnusjooni ning ka määratleda, mis või kes meie kirjandusmaastiku mentaliteeti mõjutab.

Kahel päeval peeti kokku kaksteist ettekannet. Esimese sessiooni „Kaanoni liigendamine” avas Aare Pilv (UTKK) sissevaatega tänapäeva kirjandusse, puudutades märksõnu *uuslihtsus*, *uussiirus*, *uusdekadents* ja *religioosne luule*. A. Pilv tõdes, et kirjandusse on tulnud palju noori autoreid ning mõneti on see võrreldav 1970. aastatel toimunuga. Kas noorte autorite põlvkonnale järgneb tänapäevalgi uus kriitikute põlvkond, näitab aeg. Tendents on olemas, eriti kui jälgida ajakirjas Värskes Rõhk toimuvat. Pille-Riin Larmi (TÜ) ettekanne „Kaanoni alguse küsimus” puudutas eesti kirjanduskaanoni ajaloolist kujunemist ja senise kaanoni üle arutlemist viimase paarikümne aasta jooksul. P.-R. Larm rõhutas, et senise kaanoni kõikumalöömisel on tekkinud vajadus uue kirjandusloo ja ehk isegi

¹ Vt M. L a a k, Arhiiv ja narratiiv: vihje eesti kirjandusloole. Nüpli XVI kirjanduse kevadkool. – Keel ja Kirjandus 2010, nr 1, lk 71–73.

² Vt Looming 2009, nr 10–12 ja Looming 2010, nr 1, 2, 4, 5.

uue definitsiooni järele: mis siis õigupoolest on eesti (või Eesti) kirjandus ja millal see alguse sai? Tekkimas on alternatiivsed lähenemised, põhiküsimuseks on eesti kirjanduse spetsiifika ja selle lätted.

Ave Mattheuse (TLÜ) ettekanne „Noor(te)kirjanduse plahvatus” (vt Looming 2010, nr 9) käsitles noortekirjanduse mõistestikku, tõstatades küsimuse, mis on üldse mõistete *noorsookirjandus*, *noortekirjandus*, *noorkirjandus* ja *noorte täiskasvanute kirjandus* lähtealuseks ning kuidas nimetatud mõisted kohanduvad praegusaja tekstidega. A. Mattheus sidus noortekirjanduse esiletõusu kirjanduse demokratiseerumise ning ühiskonnas laiemalt toimuvate nähtustega, nagu IT areng, feminism, individualism, isikliku ja privaatse vahekordade muutumise ja kasvava eneseväljenduse vajadusega.

Teine sessioon „Omailmad ja meta-küsimised” algas Mart Velskri (TÜ) ettekandega „Lõunaeesti kirjanduse loomine 21. sajandil”, milles oli vaatluse all lõunaeestilikkus, lõunaeesti kirjandus ja mõisteline problemaatilisus. M. Velskri hinnangul toimub pigem võru kirjanduse loomine, millele aitab kaasa institutsionaalne tugi ja riiklik rahastamisskeem. Brita Melts (Karl Ristikivi Selts) jätkas omailma teemat kitsamalt, vaadeldes ettekandes „Nullindate omailmad, eriti Poedirahu” luules loodud omailmu ja keskendudes Andrus Kasemaa luuletegelikkusele. Muuhulgas kõneles B. Melts Kasemaa stiilist kui nullstiilist ja logelemise poetikast. Esineja sedastas, et Kasemaa luule on fundamentaalselt kohaluule: oluline on juurdumus oma kodukohta ja ajaloolised faktid koos reaalse geograafiaga.

Nullindate kriitika küsimusteni jõudis Grete Nellis (TÜ) ettekandega „Metakriitilisi probleemiasetusi 2000. aastate kirjandus- ja teatrikriitika põhjal”. Ta tõi esile trükimeedias ilmunud

kriitikale iseloomulikke jooni ning ka metakriitilisi, kriitika enda kohta käivaid mõtteavaldusi. Põhiprobleemidena nägi G. Nellis kriitika nõrkust, pealiskaudsust ja oma põhifunktsioonide mittetäitmist. Oma osa on ka tõigal, et kriitika pole end diskursusena suutnud tõestada, ehkki eesti kirjanduskultuuris püsiv ootushorizont seda justkui eeldaks. Heie Treieri (TLÜ) ettekandest „00ndate kunsti ja kriitika sinusoidid” selgus, et kunstikriitika siinkohal kirjandus- ja teatrikriitikast palju ei erine, märgatav on kunstielu killustumine ja kunstikriitika toetumine põhiliselt uusmarksistlikule filosoofiale. Kirjanduselust erinevalt on kunstikriitika jõuliselt siirdunud elektroonilisse meediasse, eriti *Facebook*’i keskkonda.

Kevadkooli kolmas sessioon „Tihe söödumäng sidumata kõnes” sisaldas Janika Kronbergi (EKM) ettekannet „00ndate institutsionaliseeritud kirjanduse suurteel”, milles ta tegi ülevaate kirjandusauhindadest ja tõstis esile kaanonis juba kinnistunud autoreid ning ka neid, kes alles otsivad kirjandusväljal oma kohta. Teiseks kõneles Johanna Ross (TÜ/EKM) noorte kirjutatud proosa viimaste aastate suundumusest, luues oma ettekandega „Noored ja kaanon (ajakirja Värskke Rõhk proosakaastöö ainetel)” mõttelise jätku eelmises kevadkoolis Matis Songi alustatud mõttevahetusele. J. Ross tõi esile Värskke Rõhu proosaautorite seas leviva suundumuse kajastada elu pahupoolt n-õ suure kirjanduse võtmes ja vähese eksperimenteerimise. Ta nentis, et mitmed uuemad ja värskemad kirjutamislaadid on Värskke Rõhu proosakaastööde autoritel puudu, pigem lähtutakse kirjutamisviisidest, mille kõrgaeg on juba möödas ja mis kuuluvad juba settinud kaanonisse.

Kevadkooli teist päeva sisustasid lisaks kriitikaküsimustele arutelud noorautorite positsioonist ja suhetest uue meediaga. Nii käsitles Mihkel

Kunnus (TÜ) oma ettekandes „Autori potentsiaalsuse osast kirjandusteose hindamisel” kergekäelisust, millega meedia peaaegu iga noort autorit kaanonisse paigutab, nähes juba autori potentsiaalsuses kvaliteedimarki: ka nõrgad katsed saavad tulevase võimaliku klassika sära, sest autoril on veel kõik, kaasa arvatud kirjandusliku taseme saavutamine, ees. Kriitika hetkeseisust ja selle võimalikust tulevikust kõneles kevadkooli teisel päeval Kadri Tüür, kelle ettekanne „Kuhu kadus kriitika? Nuhkimisi netis” keskendus kirjanduslikele blogidele, eristades institutsionaalseid ja personaalseid blogisid.³ Küsimuse all oli blogide (akadeemiline) usaldusväärsus, eluiga ja autorkond. Teine küsimusteriing puudutas isikliku ja avaliku piire ning nende lõimumisest tulenevat. Tiina Sulg (Tartu Linnaraamatukogu) jätkas blogide teemat teise nurga alt. Tema ettekanne „Virtuaalist paberile: digipäritolu kirjandus raamaturiuilil” tegeles n-õ blogiraamatutega ehk algselt internetikeskkonnas ilmunud tekstide põhjal avaldatud traditsiooniliste raamatutega. Ettekanne tõi esile sellise kirjastamispraktika nõrkused: tekstide vormistusliku külje ja vähese aktuaalsuse, millest viimane on tingitud blogikirjanduse sisulisest lähedusest ajakirjandusliku tekstiga. Samal ajal on virtuaalkeskond hea „katsepolügoon” algajale autorile, seda nii vahetu tagasiside kui ka uue meedia eripära kasutamise võimaldamisega. Uuest meediast rääkis ka Priit Kruus (TLÜ) oma ettekandes „Noorkirjanike koondumised uues meedias”, mis keskendus kirjandusrühmitustele ja omaloomingut avaldavatele veebiportalidele. P. Kruus käsitles kirjandusprotsesse, mis on seotud rühmituste tulekuga, samuti mõiste *noorkirjanik* kujunemislugu. Nullindate rühmitused

³ K. Tüüri ettekanne on ilmunud peal- kirja all „Kirjandusest ja blogidest” – vt *Sirp* 27. VIII 2010, nr 31.

ei vastandu varasematele, nad on varasemate rühmituste pastišid: ilma oma esteetika ja manifestideta. Ühenduslülilik on selle asemel sarnane bioloogiline vanus ja vähene tuntus. Noorautoriks olemine on norm, mitte erand. Omaloominguportaalid on pigem enese väljalamiseks, mitte kirjandusliku taotluse täitmiseks.

Kevadkoolis osalejatele luges oma luuletusi noor luuletaja Triin Tasuja, kelle looming on eelnevate väidete

veenvaks tõestuseks: individualistlik, sügavalt isikliku omailma ja julge häälega, teistest eristuda tahtev ja eristuvgi.

Nüpli XVII kevadkooli korraldas Eesti Kirjandusmuuseumi kultuuriloo allikate ja kirjandusuurimise töörühm koostöös Underi ja Tuglase Kirjanduskeskusega.

KRISTA OJASAAR